

means of training and professional growth; created a separate distance learning special program of courses and projects, in particular, online or e-learning courses for various groups wishing to study; made fundamental advances in such areas as educational methodology, information technology; the transition in education from the usage of the individual methods in integrated training technologies, wide application of division of labor, system and network approaches that provided high quality in mass services.

Originality. World experience of usage of information technologies in the process of professional training of future specialists in security activity is thoroughly analysed; systematization information technology in education in the UK and USA.

Conclusion. In many countries, computer technology training used for decades, and their experience provides an opportunity not only from different points of view to appreciate their positive qualities, but also to identify negative as well as related problems and effects. Therefore, the study of the experience of other countries can be useful to determine strategies for using information and communication technologies (ICT) in the education sector, as the computerization of the learning process has some negative consequences.

Prospects for further research is to examine the possibilities of using Ukraine's experience of training of future specialists in security activities, accumulated in other countries.

Keywords: international experience, professional training, computer technology, information and communication technology (ICT) in the educational process of professional preparation of future specialists of security activities.

УДК:37.013.42:377:005.336.2

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

С. В. КЛИМЧУК, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій у освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: klymchuksv@ukr.net

Анотація: У статті обґрунтовується актуальність розвитку дослідницької компетентності соціальних педагогів. Розглянуто підходи до визначення феномену дослідницької компетентності фахівців у науковій літературі. Окреслено основні напрями дослідницької діяльності та визначено комплекс факторів, які впливають на її ефективність. Сформульовано поняття дослідницької компетентності соціальних педагогів як цілісної, інтегративної якості особистості, що виявляється в готовності ефективно здійснювати власну дослідницьку діяльність, вирішувати проблемні, освітні, професійні завдання шляхом отримання нових знань, застосування методів наукового пізнання в єдності когнітивного, мотиваційного, комунікативного та операційного компонентів.

Ключові слова: компетентність, дослідницька компетентність, науково-дослідна діяльність, дослідницькі уміння, соціальні педагоги.

Актуальність (Introduction). Специфіка професійної підготовки соціальних педагогів полягає в тому, що це фахівців, до компетенції яких входить надання педагогічної, психологічної, психотерапевтичної та соціальної допомоги людям, які її потребують. Саме вони мають організовувати виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах (сім'ї, навчальних і дошкільних закладах, дитячих будинках, притулках, трудових колективах тощо). Соціальні педагоги повинен знати основні закономірності розвитку особистості на всіх вікових етапах; специфіку формування стосунків у соціумі; екологічну, демографічну, соціально-педагогічну характеристику мікросередовища; форми і методи соціально-педагогічної роботи з сім'єю, різними групами і категоріями населення; функції, права і обов'язки державних і суспільних інститутів стосовно сім'ї та особистості; особливості молодіжної політики держави; основи трудового законодавства, сімейного права; методику і техноло-

© С.В. Климчук, 2017

гію діагностики особистості та її мікросередовища; вміти аналізувати і програмувати соціальну роботу, проводити соціально-педагогічні дослідження [6, с. 271]. Очевидно, що дослідницька діяльність соціальних педагогів має свої складні детермінанти, що повинні обов'язково враховуватися при професійній підготовці соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У психолого-педагогічних дослідженнях проблему підготовки фахівців до дослідницької діяльності різнобічно висвітлено в студіях В. Андрущенко, З. Борисової, С. Гончаренка, П. Дмитренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Є. Кулика, О. Пехоти, Ю. Риндіної, В. Романчикова, В. Сидоренка, С. Сисоєвої, Є. Спіцина, В. Тихонова, О. Чугайнової, Л. Шовкун та ін. Комунікативну складову дослідницької компетентності соціальних працівників вивчали Л. Вікторова, С. Климчук, В. Кручик. Умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки досліджував О. Прохорчук [14]. Теоретичне обґрунтування та побудова моделей формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів іноземних мов ВНЗ подано в роботах Л. Вікторової [4; 9], викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури – Л. Бондаренко [3]. І. Бец – формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів [2], І. Іваненко – формування дослідницької компетентності наукових кадрів, Л. Борисенко, М. Євтух - формування дослідницької компетентності майбутніх економістів [12], І. Сопівник - складові професійної компетентності студентів [15].

Мета (Purpose). Метою статті є з'ясування змісту поняття дослідницької компетентності соціальних працівників.

Методи (Methods). Для реалізації мети використовувався комплекс взаємопов'язаних методів теоретичного дослідження: аналіз, систематизація, узагальнення філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем підготовки соціальних працівників, аналіз передового педагогічного досвіду впровадження компетентнісного підходу за підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах; концептуально-порівняльний аналіз, за допомогою якого змістовно зіставлялися наявні у психолого-педагогічній літературі теоретичні підходи до визначення й обґрунтування дослідницької компетентності.

Результати (Results). Відповідно до статті 26 чинного закону України "Про вищу освіту" передбачено, що одним із основних завдань вищого навчального закладу є провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі.

З упровадженням Болонського процесу в країнах Європи активізується інтерес до компетентнісного підходу у професійній освіті. Теоретичною базою проведеного нами дослідження виступають положення європейських експертів Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР), експертів програми «Визначення і відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (DeSeCo), результати наукових пошуків вчених В. Лугового, М.Євтуха, В. Байденко, О. Глузмана, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хурторського щодо сутності й характеру ключових компетентностей.

З огляду на викладене, необхідно з'ясувати сутність поняття "компетентність". Компетентність поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [11]. Компетентність виявляється в успішно реалізованій у діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. У компетентності поєднуються об'єктивно визначені нормативними документами система знань, умінь і навичок, а також особистісна складова – інтереси, прагнення, ціннісні орієнтації, мотиви самореалізації індивіда [12]. Таким чином, компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яку трактують як її властивість, що характеризує прагнення та здатність (готовність) особистості реалізувати свої знання, вміння, досвід, особисті якості для успішної діяльності у певній галузі.

Оскільки компетентність пов'язана із здатністю особи ефективно діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях, тому структурні компоненти компетентності, повинні співпадати з компонентами дослідницької діяльності як основного виду праці соціальних працівників.

Вивчаючи дослідницьку складову професійної майстерності соціальних працівників [8] та вчителів іноземних мов [9, с. 22] Л. Вікторова вважає, що науково-дослідна діяльність

спрямована на одержання суспільно значущих нових знань про певні об'єкти, процеси або явища і має у своєму процесі певні етапи (стадії): етап планування (проектування) дослідження, етап застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання потрібних результатів, етап формулювання та інтерпретації результатів дослідження. Отже, науково-дослідна діяльність містить такі компоненти [7] :

проектувальний компонент, який передбачає уміння, навички та здатності виявляти та формулювати проблеми, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювання мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття;

інформаційний компонент, який передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних джерел повідомлень тощо;

аналітичний компонент, який передбачає вибір і використання універсальних та спеціальних методів дослідження, розвинуте логічне мислення, творчі здібності і здатності (інтуїція, здатність до інсайту, відкриття, продуктивного мислення);

практичний компонент, який передбачає створення, передавання та упровадження результатів дослідження у практик

комунікативний компонент, який потребує від «соціальних працівників здатності до ефективної взаємодії з різними верствами населення на основі застосування комунікативних стратегій, тактик, які мають свої особливості» [8, с. 11].

Таким чином, основу дослідницької діяльності складають дослідницькі уміння [5, с. 25; 9, с. 24], які ототожнюються з системою інтелектуальних та практичних умінь особистості, необхідних для самостійного виконання дослідження. Ядро дослідницьких дій складають інтелектуальні вміння, практичні ж являють собою механізм оволодіння певними способами пошукової діяльності, що дає практичні результати – нові знання, факти, закономірності. Інтелектуальні вміння передбачають здатність до аналізу і виділення головного, порівняння, конкретизації, узагальнення і систематизації, доведення, класифікації. Інакше кажучи, інтелектуальні уміннями – це здатність ефективно проводити операції мислення у випадку розв'язування проблемних ситуацій. Практичні уміння забезпечують опрацювання літературних джерел, організацію експерименту, спостереження за явищами і процесами, опрацювання і застосування отриманих результатів тощо [7].

Дослідницькі уміння виявляються в самостійній організації пошукової роботи, у здатності до цілепокладання, прогнозування, планування, організації власної роботи і корекції дослідницької програми.

Отже, дослідницькі вміння – це сукупність інтелектуальних, практичних і організаторських умінь, спрямованих на виконання діяльності дослідницького характеру.

Результати аналізу наукових праць А. Маркової, Н. Кузьміної, М. Скаткіна, Л. Мітіної, З. Борисової, М. Євтуха та інших дослідників дозволили виокремити якості майбутнього фахівця, що характеризують його дослідницьку компетентність. Перш за все, це науково-пізнавальна мотивація та інтереси, науково-ціннісні потреби, дослідницькі здібності тощо. По-друге, інтелектуальні, творчі, емоційно-вольові якості. По-третє, дослідницькі якості (наукова ерудиція, дослідницькі знання та вміння).

Вчені вважають [13], що дослідницька компетентність є комбінація системних полідисциплінарних інтегрованих знань; багатофункціональних пізнавальних умінь, що постійно саморозвиваються у навчальній, науково-дослідницькій, проєктивній діяльності; високої мотивації та позитивних ставлень до наукового пошуку та пізнавальних цінностей (любов до істини, прагнення до творчості та вдосконалення).

За класифікацією А. В. Хуторського дослідницька компетентність включає "елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії", вона слугує компонентом компетентності особистісного самовдосконалення, спрямованого на освоєння способів інтелектуального й духовного розвитку [16].

З позицій процесуально-технологічного підходу А. Хуторський дослідницьку компетентність розглядає як володіння людиною відповідною дослідницькою компетенцією, під якою автор розуміє знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, які він має опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяль-

ність, а також мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації [16] .

На думку українських вчених [9, с. 23], дослідницька компетентність з позицій системного підходу є складовою професійної компетентності, інтегральною якістю особистості, що виражається в готовності до самостійного пошуку вирішення нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно усвідомлених знань, умінь, навичок, способів діяльності і ціннісних установок.

Висновки і перспективи (Discussion). Узагальнюючи результати досліджень виявлено, що у науковців немає єдиної думки щодо феномену дослідницької компетентності. Було з'ясовано, що дане поняття розглядається в різних контекстах: з позицій системного підходу – як складник професійної компетентності та компонент загальної й професійної освіченості; у контексті знаннєвої парадигми – як сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення дослідницької діяльності; з позицій функціонально-діяльничого підходу дослідницька компетентність розглядається як сукупність особистісних якостей, що характеризують здатність фахівця до ефективної навчально-наукової та науково-дослідницької діяльності. Змістом дослідницької компетентності вважаємо ефективність відбору та здійснення способів дослідницької діяльності (дослідна робота, узагальнення досвіду, експеримент, моніторинг, маркетинг, атестація, експертиза тощо).

Отже, передбачаємо, що формування досліджуваної компетентності, що має «різні рівні сформованості на основі критеріїв і показників, з допомогою яких можна оцінювати результати педагогічного процесу на будь-якому часовому відрізку, давати йому якісну і кількісну характеристику, а також коригувати навчальні програми» [5, с. 26] є неперервним процесом та передбачає розвиток основних складових (когнітивної, мотиваційної, операційної та комунікативної).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех // Вища освіта України. – 2009. – №3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи»: методологія, теорії, технології». – С.21-24.
2. Бец І. О. Теоретичні основи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників - Електронний ресурс / І. О. Бец // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2011. - № 4. - С. 11-15. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_4_4.pdf.
3. Бондаренко Л. І. Формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ліна Ігорівна Бондаренко, 13.00.04; Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. - Старобільськ, 2015. - 23 с.
4. Вікторова Л. В. Іншомовна підготовка студентів у спеціалізованих ВНЗ / Л. В. Вікторова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 298–306.
5. Вікторова Л. В. Критеріально-рівневий підхід до формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників / Л. В. Вікторова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – К. : ЛОГОС, 2007. – Вип. 5. – С. 16–27.
6. Вікторова Л. В. Методичні підходи до оцінки якості підготовки соціальних педагогів / Л. В. Вікторова // Розвиток сучасної освіти : теорія, практика, інновації : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 23-24 лютого 2017 р. - К. : Міленіум, 2017. - С. 270-272.
7. Вікторова Л.В. Методологічні аспекти формування професійно-термінологічної компетентності студентів-аграрників / Л. В. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – Вип. 14, ч. 2. – С. 164–171.
8. Вікторова Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук, С. О. Кубіцький, О. В. Лапа, П. Г. Лузан, О. В. Наконечна, О. М. Прохорчук, І. В. Сопівник, Р. В. Сопівник, Р. О. Тарасенко, Н. Т. Тверезовська. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.
9. Вікторова Л. В. Розвиток дослідницької компетентності викладачів іноземних мов ВНЗ / Л. В. Вікторова // Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів

іноземних мов : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції Ніжинського державного педагогічного університету (м. Ніжин, 22-23 червня 2016 р.). - Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – С. 22-25.

10. Велика хартія університетів - Електронний ресурс / Болонья, 18 вересня 1988 року. - Режим доступу : http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.

11. Головань М. С. Компетентнісний підхід у навчанні інформатики і комп'ютерної техніки студентів економічного ВНЗ / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2007. – № 18-19. – С. 19-32.

12. Євтух М. Б. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів / М. Б. Євтух, Л. Л. Борисенко - Електронний ресурс // Духовність особистості : методологія, теорія і практика. - 2012. - Вип. 5 (52). - С. 88-104.

13. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14-20.

14. Прохорчук О. М. Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки / О. М. Прохорчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія.-2016.- Вип. 239. - С. 207-216.

15. Сопівник І. В. Науково-дослідницька робота студентів як складова їхньої професійної компетентності / І. В. Сопівник // Вісник Книжкової палати– 2008. – №11. – С. 23-25.

References

1. Beh, I. D. (2009). Kompetentnisniy pidhid u suchasniy osviti [Competence approach in modern education]. Special issue of "Pedagogy of high school": methodology, theory, technology, Special publication of Pedagogy of high school": methodology, theory, technology », 3, 21-24.

2. Bets, I. O. (2011). Teoretichni osnovi formuvannya naukovo-doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih ofitseriv-prikordonniv [Theoretical Foundations of the research competence of officers of border guards]. Rezhim dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_4_4.pdf.

3. Bondarenko, L. I. (2015). Formuvannya doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih vikladachiv vishchih navchalnih zakladiv v umovah magistraturi [Formation of research competence of teachers of higher educational institutions in Master's degree programme] : Luganskiy natsionalniy universitet im. Tarasa Shevchenka. Starobilsk, . - 23 s.

4. Viktorova, L. V. (2014). Inshomovna pidgotovka studentiv u spetsializovanih VNZ [Foreign preparation of students in specialized VNZ]. Uman , 9, 2, S. 298–306.

5. Viktorova, L. V. (2007). Kriterialno-rivneviy pidhid do formuvannya profesiyno-terminologichnoyi kompetentnosti u fahoviy pidgotovtsi agrarnikiv [level of criterion approach to formation of professional terminology competence in professional preparation agrarian] Kyiv, LOGOS, 5, 16–27.

6. Viktorova, L. V. (2017) Metodichni pidhodi do otsinki yakosti pidgotovki sotsialnih pedagogiv. [Methodological approaches to assessing the quality of training of social workers]. Development of modern education : theory, practice, innovations, 270-272.

7. Viktorova, L.V. (2007). Metodologichni aspekti formuvannya profesiyno-terminologichnoyi kompetentnosti studentiv-agrarnikiv [Methodological aspects of forming professionally terminology to the competence of agrarian-students]. Problems of modern pedagogical education ,14, 2, 164–171.

8. Viktorova, L. V. Kovalchuk, T. I., Koshuk, O. B., Kubitskiy, S. O., Lapa, O. V., Luzan, P. H., Nakonechna, O. V., Prokhorchuk O. M., Sopivnyk, I. V., Sopivnyk, R. V., Tarasenko, R. O., Tverezovska, N. T. (2016). Profesiynna pidgotovka sotsialnih pratsivnikiv / sotsialnih pedagogiv do profesiynoyi diyalnosti [Professional preparation of social workers / social teachers to professional activity]. Kyiv, Komprint, 589.

9. Viktorova, L. V. (2016). Rozvitok doslidnitskoyi kompetentnosti vikladachiv inozemnih mov VNZ [Development of research competence of teachers foreign VNZ]. Innovation in education: new approaches to professional development of teachers of foreign languages: scientific research works of the participants of the international scientific conference Nizhyn State Pedagogical

University S. 22-25.

10. Velika hartiya universitetiv [Big charter] at http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.

11. Golovan, M. S. (2007). Kompetentnisniy pidhid u navchanni informatiki i komp'yuternoyi tehniki studentiv ekonomichnogo VNZ [Competence approach in teaching computer science and computer engineering students of Economic Universities]. Problems engineer-pedagogical educations, 18-19, 19-32.

12. Evtuh, M. B. (2012). Naukovo-praktichni pidhodi do problemi formuvannya naukovo-doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih ekonomistiv [Scientific and practical approaches to the formation of research competence of economists]. Spirituality: Methodology, Theory and Practice, 5 (52), 88-104.

13. Zimnyaya, I. A. (2005). Obshchaya kultura i sotsialno-professionalnaya kompetentnost cheloveka [General culture and social and professional competence of a person]. Higher education today, 11, 14-20.

14. Prohorchuk, O. M. (2016). Pedagogichni umovi formuvannya doslidnitskoyi kompetentnosti maybutnih bakalavriv sotsialnoyi pedagogiki [Pedagogical conditions of formation of research competence of bachelors social pedagogy]. Pedagogy, Psychology, Philosophy, 239, 207-216.

15. Sopivnik, I. V. (2008). Naukovo-doslidnitska robota studentiv yak skladova yihnoyi profesiynoyi kompetentnosti [scientific work of students as part of their professional competence]. Bulletin of the Book Chamber, 11, 23-25.

УДК 378:147

РОЛЬ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

К. В. КОЗУБЕНКО, викладач

Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ

E-mail: Slavia_77@ukr.net

Анотація: *Статтю присвячено проблемам формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із туристичного обслуговування під час вивчення гуманітарних дисциплін. Визначено, що найпродуктивнішими формами проведення семінарських занять є такі види, як семінар-дискусію, семінар-конференцію, семінар-бесіду, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних завдань.*

Ключові слова: *комунікативна компетентність, семінар-дискусія, семінар-конференція, семінар-бесіда, міжпредметний семінар, семінар-вирішення проблемних питань, фахівці з туристичного обслуговування.*

Актуальність (Introduction). Останнім часом значно розширилася географія туризму не лише за кордоном, але й в Україні. Постійно з'являються нові види туристичних послуг, зокрема лікувально-оздоровчий, спортивний, екскурсійний, діловий, фестивальний, заохочувальний туризм тощо. Щоб задовольняти сучасних клієнтів туристичними послугами, необхідно використовувати нові методики обслуговування. Відповідно професійна підготовка майбутніх фахівців із туристичного обслуговування повинна орієнтуватися на потреби ринку праці. Для фахівців із туристичного обслуговування комунікативна компетентність є ключовою; вона переважно формується на заняттях із гуманітарних дисциплін.

Перед викладачем навчального закладу стоїть завдання «сформувати покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці; здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях; здатним до навчання упродовж життя»[9]. Для реалізації цього завдання традиційні форми і методи навчання гуманітарних дисциплін не завжди ефективні. Тому викладачам потрібно запроваджувати на заняттях різноманітні форми і методи навчан-

© К.В. Козубенко, 2017